

Svenska statistikfrämjandets etiska kod för statistiker och statistisk verksamhet

Version 16 februari 2010

Denna version är framtagen från den remissversion som gick ut till medlemmarna i februari 2009 för synpunkter. Vi har fått in många värdefulla kommentarer och dessa har beaktats så långt det har varit möjligt. Gruppen som tagit fram denna version består av följande medlemmar:

Bernhard Huitfeldt (ordförande)
Gösta Forsman
Sune Karlsson
Magnus Pettersson
Martin Ribe

Gruppen rekommenderar styrelsen att föreslå för årsmötet att denna etiska kod tillämpas för en provotid på ett år. Under denna tid samlas in erfarenheter av hur den fungerar i praktiken och att en uppdaterad version baserad på dessa erfarenheter kan antas som Svenska statistikfrämjandets officiella etiska kod vid årsmötet 2011.

Innehållsförteckning

Introduktion	3
1. Statistikerns ansvar för samhället och allmänheten.....	5
1.1 Statistikern känner till och beaktar för arbetet tillämpliga lagar, förordningar, regler och standarder.	5
1.2 Statistikern är öppen om den statistiska informationens och metodikens användbarhet och begränsningar.	5
1.3 Statistikern medverkar inte till inkorrekta förfaranden	5
1.4 Statistikern ser till att statistiska resultat presenteras på ett sätt som visar vilka slutsatser som kan dras.	5
1.5 Statistikern dokumenterar sitt arbete så att metoder och resultat kan granskas.	6
2 Statistikerns ansvar gentemot uppdragsgivare.....	6
2.1 Statistikern tillvaratar uppdragsgivarens intressen.....	6
2.2 Statistikern avråder från att genomföra en statistisk undersökning som inte tillgodoser uppdragsgivarens syfte.....	6
2.3 Statistikern skyddar uppdragsgivarens data.	6
2.4 Statistikern klarlägger sitt ansvar för undersökningens genomförande och kvalitet.....	7
3 Statistikerns ansvar gentemot uppgiftslämnare.....	7
3.1 Statistikern skyddar uppgiftslämnarnas identitet och insamlade uppgifter om dem.	7
3.2 Statistikern undviker onödigt stora urval av uppgiftslämnare.	8
3.3 Statistikern verkar för att bördan för den enskilde uppgiftslämnaren inte blir onödigt stor	8
3.4 Statistikern ser till att all relevant information om en undersökning kan ges till uppgiftslämnarna.	8
4 Statistikerns ansvar för sig själv, sina kollegor och för professionen.....	8
4.1 Statistikern strävar efter att utveckla sin kompetens.	8
4.2 Statistikern stöder och respekterar sina kollegor.	9
4.3 Statistikern verkar för fri och hållbar konkurrens.....	9
5 Arbetsgivarens ansvar som uppdragsgivare för statistiker.....	9
5.1 Arbetsgivaren ställer sig bakom högt ställda etiska krav.....	9
5.2 Arbetsgivaren skapar en arbetsplats präglad av ett etiskt och kvalitetsmedvetet arbetssätt.	9
5.3 Arbetsgivaren tillåter att ny statistisk kunskap får offentliggöras.	10

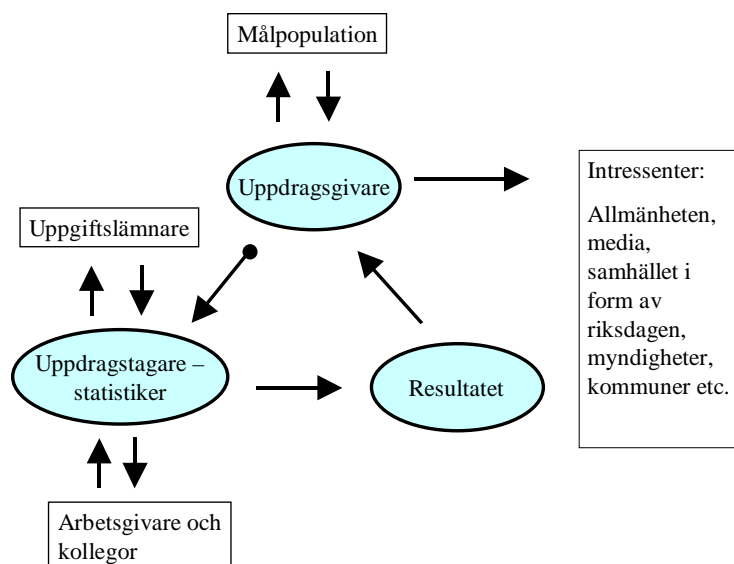
Introduktion

I många länder har våra statistiska systerorganisationer antagit en så kallad etisk kod, bl. a. American Statistical Association, USA (Ethical guidelines for statistical practice) och Royal Statistical Society, Storbritannien (Code of conduct). Även International Statistical Institute har antagit en "Declaration of Professional Ethics". De ovannämnda etiska koderna är allmängiltiga för statistiker och i de flesta avseenden tillämpliga även för svenska förhållanden.

Svenska statistikfrämjandet presenterar här en etisk kod för statistiker och statistiskt arbete, som är förankrad bland svenska statistiker och som är skriven på svenska. Många delar av koden kan också ses som en uppförandekod. Det finns ingen skarp gräns mellan etik och uppförande i detta sammanhang och samlingsbegreppet "etisk kod" används i detta dokument för båda dessa aspekter.

En etisk kod kan göra statistiker ytterligare motiverade att utöva sitt arbete på ett professionellt sätt och utgöra ett stöd vid intressekonflikter mellan olika parter. Detta främjar samhället i stort (forskning, människors välbefinnande, ekonomi, etc.), arbetsgivare och uppdragsgivare inom vårt arbetsfält, samt enskilda statistikers arbetsklimat.

Den etiska koden utgår från följande modell, där etiska aspekter uppkommer i de gränssnitt som representeras av pilarna i figuren nedan.

Triangeln i mitten av bilden utgör kärnan i ett statistiskt uppdrag.

Uppdragsgivaren är den som primärt äger problemet, formulerar uppdraget och betalar för att få det utfört. Det kan vara ett företag, en myndighet, en organisation eller ett universitet. Bakom en uppdragsgivare kan det finnas flera övergripande nivåer genom vilka ett uppdrag kanaliseras innan det når uppdragstagaren. En uppdragsgivare kan också vara en enskild person, t. ex. en forskare i medicin.

Uppdraget kan vara att utföra en statistisk undersökning, genomföra ett forskningsuppdrag, undervisa studenter i statistik, ge en konsultation etc. En **statistisk undersökning** kan till exempel vara en marknadsundersökning, en folkräkning, en läkemedelsstudie, en data-mininganalys.

Uppdragstagaren är en person som åtagit sig ett statistiskt uppdrag och blir därmed **statistikern**. Definitionen av statistiker är alltså inte kopplad till viss utbildning eller erfarenhet i detta sammanhang utan till en person som åtagit sig ett statistiskt uppdrag. Statistikern kan vara anställd hos uppdragsgivaren eller i ett konsultföretag, som förmedlar uppdraget till denne. Uppdragsgivaren eller konsultföretaget utgör då **arbetsgivaren** för statistikern. Denne kan där vara ensam statistiker eller arbeta i en miljö med andra statistiker, som utgör dennes **kollegor**. En statistiker kan också arbeta som helt självständig konsult.

Statistikern levererar sitt **resultat** till uppdragsgivaren. Detta resultat kommer förr eller senare också att beröra andra **intressenter**, t.ex. allmänheten, media och samhället i form av riksdagen, myndigheter och kommuner.

I statistiska undersökningar medverkar ofta **uppgiftslämnare** i vid mening, som tillhör eller företräder en **målpopulation**. Uppgiftslämnare kan t.ex. vara fysiska eller juridiska personer som svarar på enkäter, försökspersoner, anhöriga till dessa eller personer om vilka data samlas in från databaser. Personer betraktas som uppgiftslämnare även då data registreras och bearbetas anonymt eller utan personens vetskap.

Den etiska koden följer i stort den struktur som modellen anger. Den är indelad i ett antal ansvarsråden och inom varje sådant finns teser med förklarande text om etiska förhållningssätt som statistikern följer i sitt arbete.

Olika arbetsplatser, uppdrag och typ av statistisk verksamhet har olika förutsättningar och alla komponenter i modellen är inte alltid aktuella. Därmed kommer inte heller alla etiska riktlinjer att vara relevanta för alla situationer.

Svenska statistikfrämjandet förväntar sig att dess enskilda medlemmar samt institutions- och företagsmedlemmar är beredda att följa den etiska koden och verka för dess spridning. Detta gagnar våra uppdragsgivare och intressenter samt vårt arbetsklimat och professionens trovärdighet.

Statistikern följer självklart allmänna lagar och allmänt vedertagna etiska principer i sitt arbete, som inkluderar respekt för andra människor, professionellt uppträdande, och ärlighet och integritet. Dessa aspekter är inte specifikt berörda i den föreslagna etiska koden.

1. Statistikerns ansvar för samhället och allmänheten

Ytterst är hela samhället beroende av hur statistiker förfar inom det område som de specifikt behärskar. Alla måste därför kunna lita på att statistikern uppfyller sin roll i samhället på ett korrekt och samvetsgrant sätt.

1.1 Statistikern känner till och beaktar lagar, förordningar, regler och standarder som är tillämpliga för arbetet.

Lagar, förordningar och vissa etiska och liknande regelverk sätter tvingande gränser som inte får överskridas. Alla sådana regler är viktiga, och vissa har särskild betydelse för statistikerns arbete, t. ex. sekretesslagen, personuppgiftslagen (PUL) och andra lagar som rör hantering av information. Statistikern tar också vägledning av standarder eller motsvarande om god praxis när så är relevant.

Statistikern har eget ansvar för att beakta lagar, förordningar och andra regler och ytterst det egna samvetet, och kan inte enbart lita sig mot arbetsgivaren eller uppdragsgivaren. Lägen där olika krav står mot varandra kan vara svåra och får hanteras efter bästa möjliga råd och samvete.

1.2 Statistikern är öppen om den statistiska informationens och metodikens användbarhet och begränsningar.

Statistikern förvaltar ett kompetenskapital för att främja korrekt statistik användning och motverka felanvändning av statistik. Statistiken som vetenskap bygger på öppenhet om metoder och arbetssätt. Statistikern ser till att statistisk information åtföljs av upplysningar om dess egenskaper, användbarhet och begränsningar.

1.3 Statistikern medverkar inte till inkorrekta förfaranden.

Statistikern medverkar inte till att undersökningar styrs till att uppnå förutbestämda resultat baserade på t.ex. önskemål, förväntningar eller förutfattade meningar. Statistikern verkar också för att statistiska resultat kommuniceras som planerat även när de inte faller ut enligt uppdragsgivarens eller andras förväntningar.

Alla parter och allmänheten ska kunna lita på statistikern som garant för ett statistiskt professionellt arbete som ger korrekt statistisk information. Statistikern utnyttjar inte sin kompetens eller auktoritet till att medverka till inkorrekta eller bedrägliga förfaranden. Statistikern accepterar inte att tas som alibi för att en undersökning är utförd med tillräcklig kompetens även i avseenden som ligger bortom statistikerns kontroll. Statistikern förhindrar att låta sitt namn användas för att ge ett publicerat arbete en oberättigad trovärdighet.

1.4 Statistikern ser till att statistiska resultat presenteras på ett sätt som visar vilka slutsatser som kan dras.

Statistikern gör tydligt vilka slutsatser som kan dras respektive inte dras av en statistisk undersökning. Statistikern verkar för tydlig presentation och klar kvalitetssäkring av resultaten, inte minst när dessa kan förmodas ha stor genomslagskraft eller bli mycket uppmärksammade. Statistiska resultat kan komma att föras vidare och återges i flera led, och presentationen bör därför tåla att sammanfattas. Statistikern förbehåller sig rätten att gå ut med ett tillrättaläggande om resultat eller slutsatser återges på ett missvisande sätt.

1.5 Statistikern dokumenterar sitt arbete så att metoder och resultat kan granskas.

Statistikern beskriver sina metoder och resultat så att en utomstående granskning kan göras inom ramen för tillämpliga sekretesshänsyn. Därmed kan den vetenskapliga grunden säkras och arbetet bli till största möjliga nytta.

Statistikern medverkar till att förståelse för bakomliggande teorier, metoder och data underlättas samt att klarlägga slumpens inverkan på resultatet.

2 Statistikerns ansvar gentemot uppdragsgivare

I detta avsnitt beskrivs principer som statistikern iakttar i relationen till sin uppdragsgivare. Uppdragsgivare kan vara direkta köpare av statistiska tjänster, men även i vidare mening interna kunder och arbetsgivare.

2.1 Statistikern tillvaratar uppdragsgivarens intressen.

Statistikern tillvaratar uppdragsgivarens intressen genom att tillämpa vetenskapligt grundade statistiska metoder. Statistikern dokumenterar sitt arbete på ett sådant sätt att valda metoder kan verifieras, och resultat och data kan granskas och återanvändas vid behov.

Statistikern förespeglar inte några specifika resultat eller styr analyser och metoder mot önskat resultat. Detta utesluter inte framtagning av prognoser av resultaten utifrån bakgrundsinformation, eller att skapa scenarier för utfall, t.ex. för dimensionering av en undersökning.

Statistikern vägleder uppdragsgivaren så att inte missvisande, manipulerade eller överförenklade resultat utvecklas eller vidarebefordras.

2.2 Statistikern avråder från att genomföra en statistisk undersökning som inte tillgodoser uppdragsgivarens syfte.

Om det är uppenbart att uppdragsgivarens syfte inte kan uppnås med en föreslagen undersökning avråder statistikern från en sådan, även om detta kommer att omintetgöra eller begränsa uppdraget. I sådana fall redovisar statistikern möjliga alternativ för att ge uppdragsgivaren en objektiv grund att fatta beslut utifrån.

2.3 Statistikern skyddar uppdragsgivarens data.

Statistikern hanterar alla data som anförtros honom eller henne av uppdragsgivaren som konfidentiella och som uppdragsgivarens egendom. Statistikern använder inte sådana data i annan verksamhet utan att uppdragsgivaren har givit sitt samtycke eller data har gjorts fritt disponibla.

2.4 Statistikern klarlägger sitt ansvar för undersökningens genomförande och kvalitet.

Statistikern arbetar i en statistisk undersökning vanligtvis tillsammans med andra specialister, där ansvaret är fördelat på olika moment i undersökningen. Oavsett vem som utför ett visst moment, t ex specifikationen av variabler eller datainsamlingen, så är det viktigt att statistikern klargör vilka delar som denne tar ansvar för.

Speciellt viktigt är det att se till att data håller tillräckligt god kvalitet för den planerade analysen. Statistikern har därför insyn i de delar där kvaliteten på resultaten påverkas och upplyser uppdragsgivaren om möjliga konsekvenser av kvalitetsbrister som kan uppkomma.

Statistikern framhåller vikten av god planering och att statistiker kopplas in i tid, för att statistiska undersökningar med god kvalitet ska kunna genomföras.

Statistikern redovisar och motiverar behovet av resurser för att genomföra en viss statistisk undersökning.

3 Statistikerns ansvar gentemot uppgiftslämnare

Detta avsnitt behandlar statistikerns ansvar gentemot uppgiftslämnare i vid mening. Möjligheten att genomföra statistiska undersökningar av god kvalitet beror av att uppgiftslämnarna vill samarbeta i förlitan på att rimlig hänsyn tas till deras intressen.

3.1 Statistikern skyddar uppgiftslämnarnas identitet och insamlade uppgifter om dem.

Statistikern känner till och följer tillämpliga lagar, regler och praxis för att skydda uppgiftslämnare. Exempel på sådana regelverk är, personuppgiftslagen (PUL), sekretesslagen, lagen om etisk prövning, tillämpliga standarder, regler för avidentifiering, "Good Clinical Practise (GCP)", etc.

Uppgifter om enskilda för statistiska bearbetningar skyddas på säkert sätt från all åtkomst som inte behövs för färdigställandet av statistikresultaten. Detta tillämpas även där sådant skydd eventuellt inte påbjuds i lag, såsom för avidentifierade uppgifter eller uppgifter om avlidna.

Särskild försiktighet iaktas när det gäller uppgifter om uppgiftslämnarens personliga förhållanden. Statistikern arbetar med avidentifierade uppgifter så långt det går. Risk för bakvägsidentifiering via resultatredovisningen måste beaktas, s.k. röjandekontroll.

3.2 Statistikern undviker onödigt stora urval av uppgiftslämnare.

Statistikern verkar för att minimera den totala uppgiftslämnarbördan. Ett primärt medel är att begränsa antalet uppgiftslämnare till det minsta antal som medger att undersökningens syfte kan uppnås. Detta kan ske genom att statistikern är välinformerad om undersökningens syfte och uppdragsgivarens behov. Till detta kommer att göra en korrekt bedömning av nödvändiga urvalsstorlekar baserad på de planerade testens styrkor eller planerad precision i skattningar av populationsparametrar.

3.3 Statistikern verkar för att bördan för den enskilde uppgiftslämnaren inte blir onödigt stor.

Statistikern verkar för att uppgiftslämnarbördan för den enskilde uppgiftslämnaren inte blir onödigt stor genom att varje omotiverad fråga, risk eller ansträngning tas bort från undersökningen.

Statistikern försäkras sig om att det finns en procedur för att uppgiftslämnarens medgivande kan inhämtas på ett etiskt riktigt sätt, s.k. informerat samtycke.

3.4 Statistikern ser till att all relevant information om en undersökning kan ges till uppgiftslämnarna.

Grundregeln är att total öppenhet ska gälla gentemot uppgiftslämnaren. Ibland kan det dock vara motiverat att genomföra s.k. blinda försök, där försökspersonen inte vet vilken behandling han/hon utsätts för. Undantagsvis kan det också vara motiverat att hemlighålla vem som är uppdragsgivare till en undersökning. De dolda omständigheterna bör dock minimeras och skälen för dessa ska dokumenteras.

4 Statistikerns ansvar för sig själv, sina kollegor och för professionen

Statistikern ansvarar inte bara gentemot parter i andra roller, utan också gentemot sig själv som statistiker, sina kollegor och statistikprofessionen.

4.1 Statistikern strävar efter att utveckla sin kompetens.

Utvecklingen av statistiska metoder går snabbt och det är viktigt för en statistiker att fortlöpande vidareutbilda sig för att tillgodogöra sig dessa framsteg. För att upprätthålla en hög kunskapsnivå är det också viktigt att kontinuerligt repetera och förbättra gamla kunskaper.

Statistikern åtar sig inte ett uppdrag som hon eller han inte har tillräcklig kompetens för att utföra.

4.2 Statistikern stöder och respekterar sina kollegor.

Statistikern stimulerar och stöder andra statistiker i deras utveckling, och bidrar till att stärka andras arbete genom konstruktiv kritik. Statistikern sprider inte tvivel om någon kollegas eller annan medarbetares professionella kompetens utan mycket starka skäl.

Statistikern ställer upp som bedömare av andras arbete, t.ex. som opponenter för avhandlingar eller som, granskare av manuskript för publicering. Statistikern respekterar sina kollegors och andras bedömningar av det arbete som hon eller han utfört.

Statistiska undersökningar är ofta samarbeten mellan kollegor från olika kompetensområden och hänsyn behöver tas till alla medarbetares integritet. Statistikern medverkar till att en statistisk undersökning utförs inom ett överenskommet etiskt regelverk, som också tillgodoser principer och konventioner från andra områden.

4.3 Statistikern verkar för fri och hållbar konkurrens.

Statistikern verkar för en fri och hållbar konkurrens genom att inte erbjuda statistiskt arbete på villkor som gör det omöjligt att utföra uppdrag med vetenskapligt, yrkesmässigt och etiskt godtagbar kvalitet.

5 Arbetsgivarens ansvar som uppdragsgivare för statistiker

På arbetsplatser med många verksamma statistiker får arbetsgivaren ett särskilt ansvar för de etiska principer som ska gälla för dess medarbetare och för det arbete de utför. Nedanstående ger etiska aspekter på denna situation.

5.1 Arbetsgivaren ställer sig bakom högt ställda etiska krav.

Arbetsgivaren ställer sig bakom den etiska koden för att ge medarbetarna klara förutsättningar för ett yrkesetiskt förhållningssätt.

Arbetsgivaren tillämpar anpassade etiska krav på sin verksamhet och informerar sina kunder och externa uppdragsgivare om detta.

5.2 Arbetsgivaren skapar en arbetsplats präglad av ett etiskt och kvalitetsmedvetet arbetssätt.

Arbetsgivaren stödjer en medarbetare som framhåller att det inte finns någon garanti för att resultatet av en statistisk undersökning kommer att överensstämma med en uppdragsgivares förväntning eller önskemål.

Arbetsgivaren stödjer en medarbetare som påtalar inkompetent eller osund statistisk verksamhet på arbetsplatsen. I synnerhet är detta viktigt om det gäller att förebygga skada eller men för uppgiftslämnare eller andra.

Arbetsgivaren säkerställer att medarbetare är utbildade för sina arbetsuppgifter och att de får möjlighet att vidareutbilda sig som statistiker.

Arbetsgivaren värnar den professionella integriteten hos sina medarbetare.

Arbetsgivaren verkar för att medarbetare i olika roller tar vara på varandras kompetens och bedömningar.

5.3 Arbetsgivaren tillåter att ny statistisk kunskap får offentliggöras.

Arbetsgivaren tillåter en medarbetare att publicera ny statistisk kunskap, som denne varit med att ta fram, i form av en publikation eller presentation vid ett vetenskapligt möte om det inte uppenbarligen strider mot arbetsgivarens intressen.

Arbetsgivaren stödjer en medarbetare när det gäller medförfattarskap så att detta hanteras i överensstämmelse med god vetenskaplig praxis.